

Втішно, що останнім часом у Києві за підтримки міської влади намітились певні зрушення у плані поліпшення міського озеленення. Отже, є надія, що ці позитиви будуть сприяти покращанню стану справ у зеленому будівництві й інших міст України.

УДК 630*272 (477.85)

Наук. співроб. Л.О. Бляхарська¹; наук. співроб.М.І. Виклюк¹; ст. наук. співроб. Л.Г. Галицька¹; наук. співроб. П.В. Андрійчук¹ – м. Чернівці

ЗМІНИ ВИДОВОГО СКЛАДУ ДЕРЕВНИХ РОСЛИН ЦЕНТРАЛЬНОГО ПАРКУ КУЛЬТУРИ І ВІДПОЧИНКУ ІМ. Т.Г.ШЕВЧЕНКА В ЧЕРНІВЦЯХ НАПРИКІНЦІ ХХ СТОЛІТТЯ

Центральний парк культури та відпочинку ім. Т.Г. Шевченка був заснований в 1830 році як Національний парк. Заснований парк презентувався як вишукана пам'ятка садово-паркового мистецтва. Сьогодні парк налічує 155 видів дерев та чагарників, включно 43 рідкісних видів. Інтродукована дендрофлора репрезентує Північну півкулю. Протягом останніх 30 років видова структура була значно змінена. Кількість інтродуцентів зросла від 56 в 1970 до 112 в 2000, але одночасно 9 видів, що росли в парку зникли. Отже кількість видів в парку найбільша в Буковині.

Л.О. Blyakhars'ka; M.I. Vykyuk; L.G. Halyts'ka; P.V. Andriychuk – Chernyvtsi

Alteration of arboreal plants species composition in Taras Shevchenko Chernivtsi central park of culture and recreation at the end of XX century

The Central Recreation Park n. a. T.G. Shevchenko was founded in 1830 as a "National Garden". At present it is a state park which is considered to be a monument of park-garden art. Nowadays the park numbers 155 species of trees and bushers including 43 arboreal species. Introduced dendroflora is represented by the plants from the moderate latitude of the Northern Hemisphere. For the last 30 years the species structure has been considerably altered. The number of introduced plants increased from 56 in 1970 to 112 in 2000 but at the same time 9 species that grew in the park disappeared. So the number of species in the park is one of the greatest in Bukovina.

Садово-паркове мистецтво України має багатовікову історію – від придомних садів і городів Київської Русі, монастирських садів і виноградників XI ст. до громадських, міських і присадибних парків XVIII-XIX ст. Саме до останнього типу належить Центральний парк культури і відпочинку ім. Т.Г.Шевченка, який був заснований у 1830 р. як "Народний сад" (Фолькгартен) на площі 15 га і на даний час має статус Державного парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва. Парк побудований у ландшафтному стилі з елементами регулярного.

Старовинні парки з їх багатим видовим різноманіттям деревних рослин необхідно розглядати як єдиний біологічний організм, який розвивається за своїми специфічними законами. Оскільки Центральний парк культури і відпочинку обласного центру Буковини знаходиться в центральній частині міста, то він зазнає значного рекреаційного, урбо- і техногенного навантаження, а саме: поряд з парком пролягає центральна вулиця міста – вул. Головна – з великим потоком автотранспорту; масове відвідування населенням; тривале перебування відвідувачів у місцях для розваг; заняття фізкультурою учнів шкіл, училищ,

місцях для розваг; заняття фізкультурою учнів шкіл, училищ, технікумів та ін. Крім того, поруч з парком протягом багатьох років функціонував військовий завод "Темп" з гальванічним цехом.

Мета нашої роботи – показати динаміку змін видового складу деревних порід, які відбулися під впливом згаданих вище факторів за останні 30 років, проаналізувати сучасний стан насаджень, розробити систему заходів зі збереження і поповнення, а також підвищення естетичних якостей деревних композицій.

Останні три десятиріччя ЦПКіВ ім. Т.Г. Шевченка був одним із об'єктів, де регулярно проводилась інтродукційна інвентаризація деревних насаджень. Згідно з цими даними, на початку 70-х років у насадженнях парку було 56 видів і форм деревних інтродуцентів. До кінця 80-х років кількість таксонів інтродукованих порід зросла до 91, а в 2000 р. їх було вже 112 (табл.). Інтродуковані породи центрального парку міста Чернівці – це представники флор Північної Америки, Південно-Східної Азії, Китаю, Японії, Далекого Сходу, Середземномор'я. Серед них 21 представник голонасінних і 91 – покритонасінних.

Табл. Зміни видового складу інтродукованих деревних порід ЦПКіВ ім. Т.Г. Шевченка в Чернівцях наприкінці ХХ століття

Назви видів і форм	Роки спостережень		
	1970	1989	2000
<i>Chamaecyparis pisifera</i> Sieb. et Zucc.	+	+	+
<i>Ginkgo biloba</i> L.	+	+	+
<i>Juniperus chinensis</i> L.		+	+
<i>J. sabina</i> L. 'Tamariscifolia'		+	+
<i>J. virginiana</i> L.	+	+	+
<i>Libocedrus decurrens</i> Torr.			+
<i>Picea omorica</i> Purk.	+	+	+
<i>P. pungens</i> Engelm.	+	+	+
<i>P. p.</i> 'Glauca'	+	+	+
<i>Pinus nigra</i> Arn.	+	+	+
<i>P. strobus</i> L.	+	+	+
<i>Platycladus orientalis</i> Franco 'Stricta'		+	+
<i>Pseudotsuga taxifolia</i> Britt.	+	+	+
<i>Taxodium distichum</i> Rich.	+	-	-
<i>Thuja occidentalis</i> L.	+	+	+
<i>Th. o.</i> 'Aurea'			+
<i>Th. o.</i> 'Ericoides'			+
<i>Th. o.</i> 'Fastigiata'		+	+
<i>Th. o.</i> 'Globosa'			+
<i>Th. o.</i> 'Vagneriana'			+
<i>Thujaops dolabrata</i> Sieb. et Zucc.		+	+
<i>Tsuga canadensis</i> Carr.	+	+	+
<i>Acanthopanax sieboldianum</i> Makino			+
<i>Acer ginnala</i> Maxim.	+	-	-
<i>A. lobelii</i> Tenore	+	+	-
<i>A. negundo</i> L.	+	+	+
<i>A. saccharinum</i> L.	+	+	+
<i>Actinidia callosa</i> Lindle		+	-
<i>A. kolomicta</i> Maxim.		+	-
<i>Aesculus hippocastanum</i> L.	+	+	+

¹ Ботанічний сад Чернівецького національного університету

<i>Aflantia ulmifolia</i> Vass.		+	+
<i>Ailanthus altissima</i> Swingle	+	+	+
<i>Amorpha fruticosa</i> L.		+	+
<i>Aralia elata</i> Seem.		+	+
<i>Aristolochia macrophylla</i> Lam.		+	-
<i>Armeniaca vulgaris</i> Lam.		+	+
<i>Berberis juliana</i> Schneid.		+	+
<i>Buxus sempervirens</i> L.	+	+	+
<i>Caragana arborescens</i> Lam.	+	+	+
<i>Castanea sativa</i> Mill.		+	+
<i>Catalpa bignonioides</i> Walt.	+	-	+
<i>C. x duclouxii</i> Dode		+	-
<i>C. x erubescens</i> Carr.		+	+
<i>C. ovata</i> D. Don	+	+	-
<i>C. spesiosa</i> Warder et Egelm.		+	+
<i>Celtis australis</i> L.	+	-	-
<i>C. occidentalis</i> L.		+	+
<i>Cercidiphyllum japonicum</i> Sieb. et Zucc.			+
<i>Chaenomeles japonica</i> Lindl.		+	-
<i>Ch. maulei</i> Schneid.		+	+
<i>Cornus stolonifera</i> Michx.	+	-	-
<i>Corylus maxima</i> Mill.	+	-	-
<i>Cotoneaster divaricatus</i> Rehd. et Wils.			+
<i>C. melanocarpus</i> Fisch. et Blyt.			+
<i>Cotynus coggygia</i> Scop.	+	-	-
<i>Crataegus arnoldiana</i> Sarg.			+
<i>C. coccinea</i> L.	+	-	-
<i>Deutzia gracilis</i> Sieb. et Zucc.	+	-	-
<i>D. scabra</i> Thunb. 'Plena'		+	+
<i>D. vilmorinae</i> Lemoine			+
<i>Elaeagnus umbellata</i> Thunb.		+	+
<i>Fontanesia phillyreoides</i> Labill.		+	+
<i>Forsythia europaea</i> Deg. et Bald.		+	+
<i>Fraxinus pennsylvanica</i> Marsh.		+	-
<i>Gleditsia triacanthos</i> L. 'Inermis'	+	-	+
<i>Gymnocladus dioica</i> K. Koch	+	+	поросль
<i>Hibiscus syriacus</i> L.		+	+
<i>Hydrangea arborescens</i> L. 'Sterilis'		+	+
<i>H. bretschneideri</i> Dipp.			+
<i>H. macrophylla</i> DC. 'Hortensia'		+	+
<i>Juglans ailanthifolia</i> Carr.		+	+
<i>J. cinerea</i> L.	+	-	-
<i>J. regia</i> L.		+	+
<i>Kerria japonica</i> DC. 'Plena'			+
<i>Koelreuteria paniculata</i> Laxm.		+	-
<i>Kolkwitzia amabilis</i> Graebn.			+
<i>Laburnum anagyroides</i> Medic.	+	+	+
<i>Liriodendron tulipifera</i> L.	+	+	+
<i>Lonicera pileata</i> Oliv.		+	-
<i>L. tatarica</i> L.	+	-	+
<i>Magnolia kobus</i> DC.		+	+
<i>M. x soulangiana</i> Soul. 'Lennei'			+

<i>Mahonia aquifolium</i> Nutt.		+	+
<i>Malus niedzwetzkyana</i> Dieck.	+	-	-
<i>M. x zumi</i> Rehd.		+	+
<i>Morus alba</i> L.	+	+	+
<i>Osmaronia cerasiformis</i> Greene		+	+
<i>Padus grayana</i> Maxim.		+	+
<i>Paeonia arborea</i> Donn	+	-	-
<i>Parthenocissus quinquefolia</i> Planch.	+	+	+
<i>Pentaphylloides fruticosa</i> Schwarz		+	-
<i>Phellodendron amurense</i> Rupr.	+	+	+
<i>Philadelphus coronarius</i> L.	+	-	-
<i>Ph. floribundus</i> Schrad.	+	-	-
<i>Ph. inodorus</i> L.	+	+	+
<i>Physocarpus opulifolius</i> Maxim.		+	+
<i>Platanus x acerifolia</i> Willd.	+	+	+
<i>Populus deltoides</i> March.		+	+
<i>P. simonii</i> Moench.	+	+	+
<i>P. s. 'Fastigiata'</i>	+	-	-
<i>Prunus divaricata</i> Ledeb.		+	+
<i>Pterocarya stenoptera</i> DC.			+
<i>Pterostyrax hispida</i> Sieb.		+	+
<i>Pterostyrax</i> sp.			+
<i>Pyracantha coccinea</i> Roem.			+
<i>Quercus borealis</i> Michx.	+	+	+
<i>Q. macrocarpa</i> Michx.	+	+	+
<i>Rhamnus caroliniana</i> Walt.			+
<i>Rhodotypos kerrioides</i> Sieb. et Zucc.		+	+
<i>Rhus typhina</i> L.	+	+	+
<i>Ribes americanum</i> Mill.		+	+
<i>R. aureum</i> Pursh			+
<i>R. rubrum</i> L.		+	-
<i>Robinia pseudoacacia</i> L.	+	+	+
<i>Sorbaria arborea</i> Scheid.		+	+
<i>Spiraea alba</i> Du Roi			+
<i>S. albiflora</i> Zbl.		+	+
<i>S. bella</i> Sims.		+	+
<i>S. x bumalda</i> Burv.		+	+
<i>S. canescens</i> D. Don		+	+
<i>S. cantoniensis</i> Lour.		+	+
<i>S. expansa</i> Wall		+	+
<i>S. fritschiana</i> Schneid.		+	+
<i>S. japonica</i> L. 'Macrophylla'		+	+
<i>S. latifolia</i> Borkh.		+	+
<i>S. longigemmis</i> Maxim.		+	+
<i>S. prunifolia</i> Sieb et Zucc. 'Plena'			+
<i>S. salicifolia</i> L.	+	-	-
<i>S. sargentiana</i> Rehd.			+
<i>S. trichocarpa</i> Nakai		+	+
<i>S. x vanhouttei</i> Zabel	+	+	+
<i>Stephanandra incisa</i> Zabel			+
<i>Styphnolobium japonicum</i> Schott	+	-	-
<i>Styrax obassia</i> Sieb. et Zucc.			+

<i>Symphoricarpos albus</i> Blake		+	+
<i>Syringa vulgaris</i> L.	+	+	+
<i>Tilia platyphyllos</i> Scop.	+	-	-
<i>Weigela florida</i> DC.	+	+	+
<i>Viburnum fragrans</i> Bge.			+
<i>V. lentago</i> L.			+
<i>Zanthoxylum americanum</i> Mill.		+	+

Примітка: "+" – наявність виду в насадженні, "-" – відсутність даного виду в деревостані

Парк був закладений на вилученій з природного лісового масиву частині лісу, де було прорізано головну та декілька поперечних алей, тому основу зеленого масиву становлять 43 види та декоративні форми місцевих порід (*Juniperus communis* L., *Larix decidua* Mill., *Picea abies* Karsten, *Pinus silvestris* L., *Taxus baccata* L., *Acer campestre* L., *Acer platanoides* L., A. p. 'Globosa', *A. pseudoplatanus* L., A. p. 'Aureo-variegata', A. p. 'Purpurea', *Alnus glutinosa* Gaerth., *Berberis vulgaris* L., *Betula pendula* Roth., *Carpinus betulus* L., *Cerasus avium* Moench, *Cornus sanguinea* L., *Corylus avellana* L., *Crataegus monogyna* Jacq., C. m. 'Roseo-plena', *Euonymus europaea* L., *Fagus silvatica* L., F. s. 'Atropurpurea', F. s. 'Pendula', F. s. 'Roseo-marginata', *Fraxinus excelsior* L., F. e. 'Pendula', F. e. 'Monophylla', *Hedera helix* L., *Padus avium* Mill., *Populus alba* L., *Quercus robur* L., Q. r. 'Fastigiata', *Rubus caesius* L., *Salix alba* L. 'Pendula', *Sambucus nigra* L., *Sorbus aucuparia* L., S. a. 'Pendula', *S. torminalis* Crantz, *Tilia cordata* Mill., *Ulmus scabra* Mill., *Viburnum lantana* L., *V. opulus* L.). Деякі з них представлені великою кількістю екземплярів. Таким чином, на даний час дендрофлора парку включає 155 таксонів. Серед аборигенних порід переважають дерева (33 таксони), кущів та ліан значно менше (відповідно 9 і 1). Інтродуценти за життєвими формами розподілені так: дерев 50 таксонів, кущів 61 таксон, ліан один таксон.

За час спостережень чітко помітна тенденція до збільшення видового складу насаджень парку.

Джерелом постачання посадкового матеріалу є розсадники ботанічного саду ЧНУ, де проводиться випробування рослин у даних умовах, а саме: вивчення зимостійкості, декоративних якостей, екологічних особливостей і пристосування ритму розвитку до кліматичних умов регіону.

Основою художніх композицій парку є вікові дерева *Pinus nigra*, *P. strobus*, *Thuja occidentalis*, *Tsuga canadensis*, *Acer negundo*, *A. pseudoplatanus* 'Atropurpurea', *A. saccharinum*, *Aesculus hippocastanum*, *Crataegus monogyna* 'Roseo plena', *Fagus silvatica* 'Atropurpurea', F.s.'Pendula', F.s.'Roseo-marginata', *Liriodendron tulipifera*, *Platanus x acerifolia*, *Populus alba*, *P. deltoides*, *Quercus borealis*, Q. macrocarpa, Q. robur 'Fastigiata', *Robinia pseudoacacia*, *Salix alba* 'Vitellina pendula', група з 4 дерев *Ginkgo biloba*, серед яких два жіночі екземпляри – єдине на Буковині джерело отримання життєздатного насіння, *Taxus baccata*, що занесений до Червоної книги України та ін. Перелічені породи становлять історичну, біологічну та наукову цінність цього заповідного об'єкта. Зростаючи в жорстоких умовах центральної частини міста, вони успішно перенесли вплив несприятливих факторів зовнішнього середовища і при цьому зберегли цінні декоративні якості.

Зведення різного роду будівель, функціонування заводу, викиди автотранспорту негативно вплинули на загальний стан насаджень в цілому та збереження окремих видів рослин. Під дією цих факторів за останні три десятиліття з насаджень парку зникли такі цінні та унікальні породи: *Taxodium distichum*, *Acer ginnala*, *Corylus maxima*, *Gymnocladus dioica*, *Juglans cinerea*, *Styphnolobium japonicum*. Проте ЦПКіВ ім. Т.Г. Шевченка є одним з найбагатших за видовим складом парків Буковини. Тому основним завданням на даному етапі є збереження його як єдиного цілісного організму. У цьому плані першочерговою справою повинна бути охорона всіх насаджень парку, а особливо рідкісних і унікальних порід, що тут зростають. Зведення до мінімуму будівельних робіт на території цього заповідного об'єкта, заборона проїзду автомобільного транспорту, вигулювання собак дуже посприяли б виконанню цього завдання. Особливу увагу необхідно звернути на проведення санітарних рубань і доглядових рубань з метою оздоровлення насаджень і освітлення окремих загущених ділянок, на яких через повне зімкнення крон відсутні навіть тіневитривалі лісові трав'янисті рослини. Щорічне прибирання з-під дерев та з газонів опалого листя призводить до збіднення ґрунту, оголення кореневої системи дерев і кущів, пошкодження й навіть знищення окремих рослин. У зв'язку з цим для кращого розвитку паркових насаджень, підвищення їх стійкості та декоративних якостей необхідне регулярне підживлення рослин. Відновлення порід, що з певних причин випали з колекції парку, ще більше піднесло б велич цього заповідного куточка міста.

Зважаючи на перевагу в насадженні парку кущів, при підборі для поповнення асортименту паркових порід слід звернути увагу на дерева першої величини, декоративні форми як голо-, так і покритонасінних, а також тіневитривалі кущі та ліани. Підібрані для цього види повинні пройти випробування в даних умовах, мати високі показники стійкості та яскраві декоративні якості.

Виконання цих завдань сприятиме покращенню екологічної ситуації, облаштуванню нових затишних куточків і (при бережливому ставленні відвідувачів до насаджень) створенню ще кращих умов для відпочинку мешканців і гостей міста.

Література

1. Червона книга України. Рослинний світ. – К.: Укр. енциклопедія, 1996. – 608 с.

УДК 712.27(477)

Ст. наук. співроб. М.І. Шумик¹, канд. біол. наук;
ст. наук. співроб. Т.С. Сченіцька, канд. біол. наук – м. Київ

ДЕЯКІ ТЕНДЕНЦІЇ У РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ДЕКОРАТИВНОГО РОЗСАДНИЦТВА В УКРАЇНІ

Загострено увагу до головних проблем вибору рослин для декоративного оздоблення садів та парків України в залежності від умов зростання, що пов'язане як із зберіганням посадкового матеріалу, адаптованого до місцевих кліматичних умов, так і з браком спеціалізованої вітчизняної літератури і кваліфікованих спеціалістів. Також дано оцінку якості, ціни посадкового матеріалу, імпортованого з розсадників Західної Європи. Зазначено неможливість прийняття практики пересадки таких дерев і чагарників.

¹ Національний ботанічний сад ім. М.М. Гришка НАН України
3. Озеленення населених місць